

FRIES LEVEND ERFGOED
Werken aan verscheidenheid

**FRIESE RASSEN EN GEWASSEN
EN GRONDEIGENAARS**

www.frieserassenengewassen.nl
info@frieserassenengewassen.nl

Platformreeks nummer 2, december 2017

Samenstelling en tekst: Johannes Spysma
Grafische verzorging: STIP, Leeuwarden, www.stipwerk.nl

Prijs losse verkoop: €2,50

Bank: NL 16 TRIO 01976 46 174 ten name van penningmeester Werkverband Friese Rassen te Burgum.

Deze brochure is een uitgave van het 'Platform Friese Rassen en Gewassen' waarin de organisaties die zich richten op het behoud van de Friese landbouwgewassen, dierenrassen, fruitrassen en oorspronkelijke houtige gewassen samenwerken.

Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen bezitten zo'n 30 procent van de grond in Nederland, blijktens een publicatie van 'Wageningen Environmental Research'. Ongeveer een derde daarvan maakt deel uit van het 'Nationaal natuurnetwerk'. In Fryslân bestaat 11,5 procent van het grondoppervlak uit natuurgebied, daar zijn de productiebossen en de meren (die ook nog een andere bestemming hebben) bij inbegrepen. Natuurterreinen worden in Fryslân beheerd door 'It Fryske Gea', 'Staatsbosbeheer' en 'Natuurmonumenten'. De landbouw beslaat 78.2 procent van het grondoppervlak, over geheel Nederland gerekend is dat 60 procent.

De 'Protestantse Kerk Nederland' (PKN) heeft in de provincie naar schatting van provinciale ambtenaren 10 tot 15 procent van het landbouwareaal in eigendom. De industriële landbouw doet blijkens vele onderzoeken een grote aanslag op de biodiversiteit, in de door de overheden en waterschappen beheerde gronden wordt er, evenals bij het areaal dat verpacht wordt door de kerkbesturen, ook niet of nauwelijks rekening mee gehouden. Op veel van de door de overheden en waterschappen beheerde percelen is volgens het Wageningse onderzoeksinstituut wat betreft biodiversiteit aanzienlijke winst te behalen. De agrarische sector kan daar ook aan meewerken, als die onder meer door een natuurinclusieve landbouw een bijdrage levert aan de *agro-biodiversiteit*.

De natuurgebieden leveren een grote bijdrage aan de biodiversiteit, hoewel daar de verscheidenheid van flora en fauna door onder meer verdroging en luchtvervuiling ook achteruit gaat.

Deze publicatie kwam tot stand door een financiële bijdrage van de Provincie Fryslân.

Platform Friese Rassen en Gewassen

Organisaties die in Fryslân bijdragen aan het bevorderen van de agro-biodiversiteit zijn verenigd in het 'Platform Friese Rassen en Gewassen'. Daartoe behoren:

Stichting Roodbont Friese Vee

Fries-Hollands Rundveestamboek

Nederlands Zwartbleschapeinstamboek

Zwartbles-Fokkersgroep

Frysk Melkskiepeinstamboek

Landelijke Fokkersgroep Nederlandse Landgeiten - afd. Fryslân

Nederlandse Vereniging Stabij- en Wetterhounen

Onze Stabijhoun

Wetterhounvereniging Nederland

Friese Hoenderclub/Fryske Hinneklub

Werkverband Friese Rassen

Stichting Fruit yn Fryslân

Vrienden van het oude fruit

Wat de oorspronkelijke houtige gewassen betreft is contact gelegd met 'Herbarium Frisicum' in Wolvega.

Collecties

De door *dierenorganisaties* beheerde collectie van Friese of met Fryslân verwante dierenrassen omvat:

Het Friese paard

Een tweetal koeienrassen

Een tweetal schapenrassen

Een tweetal hondenrassen

De Friese hoenders

De Nederlandse landgeit

De door het *Werkverband Friese Rassen* beheerde collectie van Friese of met Fryslân verwante landbouwgewassen bestaat uit:

Een en veertig knolgewassen

Twintig oliegewassen

Veertien meelvruchten

Dertig peulvruchten

Vijf wortelgewassen

Een uienras

Een bloemgewas

Een steelgewas

Een bladgewas en

Een klavergewas

De door *Fruit yn Fryslân* (FYF) beheerde fruitcollectie bestaat wat de in de provincie ontstane soorten betreft uit:

Een perenras

Een tiental appelrassen

Een pruimensoort en

Drie bessenrassen.

De *Vrienden van het oude fruit* beheren vier Friese appelrassen.

Landschapsbeheer Friesland, Staatsbosbeheer en *It Fryske Gea* hebben in Fryslân voorkomende houtige gewassen laten inventariseren. Dit heeft geleid tot:

Zeventig bomensoorten
Vierendertig struiken
Vijf klimplanten
Zesendertig bramensoorten

In het *Herbarium Frisicum* in Wolvega bestaat het voornemen deze gewassen te documenteren.

Zie voor een globale beschrijving van de dierenrassen, landbouwgewassen, fruitrassen en oorspronkelijke houtige gewassen de literatuurlijst achter in deze brochure.

GRONDEIGENAARS

OVERHEDEN

Europese Unie

Het in 2014 drastisch gewijzigde Europees landbouwbeleid biedt de mogelijkheid tot het bevorderen van zogenoemde '*environmental measures*'. Met zulke maatregelen wordt bij plattelandsontwikkelingsprogramma's speciale aandacht geschonken aan het duurzaam gebruik van genetische bronnen, zoals die door het 'Platform Friese Rassen en Gewassen' in stand gehouden worden. Het toepassen van zeldzame rassen kan hierbij gekoppeld worden aan andere maatschappelijke diensten ten aanzien van natuur en landschap. Waar het gaat om het in de praktijk brengen van de '*environmental measures*' is Nederland op twee na het slechtst van Europa.

Het Rijk

Hoewel de Europese Unie de nationale overheden nadrukkelijk aanspreekt op hun verantwoordelijkheid voor het bevorderen van agro-biodiversiteit, heeft het Rijk de neiging dit bij de provinciale besturen neer te leggen.

Die hebben in interprovinciaal verband echter besloten de aandacht te richten op het bevorderen van biodiversiteit met behulp van natuurlijke systemen. Aan biodiversiteit in het landbouwsysteem (de zogenoemde 'agro-biodiversiteit') wordt voorbij gegaan.

De provinciale overheid

De zorg voor het behoud en de toepassing van zeldzame rassen is door het provinciaal bestuur ondergebracht bij het plattelandsbeleid. Hierbij wordt de meeste

waarde toegekend aan het ontwikkelen van streekproducten.

In de recente provinciale Landbouwbrief wordt veel belang gehecht aan het bevorderen van biodiversiteit door een *natuurinclusieve landbouw*. Het ligt daarom voor de hand het stimuleren van agro-biodiversiteit ook bij het provinciaal landbouwbeleid te betrekken.

Voorzover dit wordt geregionaliseerd, kunnen ook de Friese rassen en gewassen er onderdeel van zijn. Met het *'Living Lab Friesland'* dat een voorname rol speelt bij het stimuleren van een natuurinclusieve landbouw, zijn door het Platform contacten gelegd.

Omgevingsvisie

Anno 2017 wordt op het Provinciehuis en daarbuiten gewerkt aan een *omgevingsvisie* die het Streekplan gaat vervangen. De scenario's die met het oog op de voorbereiding gepresenteerd werden zijn vooral gebaseerd op wat men verwacht dat er in de provincie zal veranderen. Historisch besef, als gevolg van het leggen van een verbinding tussen verleden, heden en toekomst, blijft in belangrijke mate achterwege, terwijl de zeldzame rassen en gewassen, waar het gaat om hun bijdrage aan ruimtelijke kwaliteit, op alle daartoe van belang zijnde kenmerken scoren: ruimtelijke en culturele verscheidenheid, duurzaamheid, aantrekkelijkheid en menselijke maat.

Het is van belang dat in het halverwege 2018, als voorbereiding op de Omgevingsvisie verschijnend *'Koersdocument'*, de positieve bijdrage van zeldzame rassen en gewassen aan de Friese leefomgeving een belangrijke plek krijgt toebedeeld.

Cultuurbeleid

De door het Platform beheerde rassen en gewassen zijn in Fryslân ontstaan of ze kwamen er voor en zijn nu verdwenen of zeldzaam geworden. Ze behoren tot het *levend Fries erfgoed*. In 2016 werd bij het provinciaal cultuurbeleid het uitvoeringsplan *'Mei holle, hert en hannen'* uitgebracht. 'It ferhaal fan Fryslân' vormt hiervan een onderdeel. Aan de Friese rassen en gewassen die daar deel van uitmaken wordt voorbij gegaan. Een poging dat bij de vaststelling van het uitvoeringsplan te veranderen, mislukte.

Streekproducten

In het onderzoek *'(S)maakbaar Fries Platteland: beproefd en duurzaam ontwikkelen van de streek'* luidt een van de conclusies dat het provinciaal bestuur als coördinator, aanjager en een functionaris bij het bevorderen PR en promotie ten aanzien van streekproducten zou moeten optreden.

Gemeentelijke overheden

Tot nu is er door de gemeentelijke overheden die ook aan een omgevingsvisie werken, vrijwel geen aandacht aan de Friese rassen en gewassen besteed. De poging die in Leeuwarden wordt ondernomen bij het tot stand komen van een 'Eetbare stad' biedt een aangrijpingspunt. Onder meer bij het 'aankleden' van 'De Centrale As' doen zich wat dit betreft ook mogelijkheden voor.

WETTERSKIP FRYSLAN

Het aankaarten van dit onderwerp bij deze organisatie - evenals het benaderen van de Friese gemeenten - moet nog plaats vinden.

NATUURBEHEERDERS

De natuurbeheerders (It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten) in Fryslân richten hun aandacht in de eerste plaats op het bevorderen van biodiversiteit door de flora en fauna in hun terreinen. Door bij het beheer van die gebieden zeldzame rassen meer te betrekken, bevorderen ze ook de agro-biodiversiteit. Tot nu toe is er door de natuurbeheerders bij de inzet van zeldzame dierenrassen vooral gebruik gemaakt van uitheemse rassen. Ook komt het nog maar zelden voor dat akkers in natuurterreinen met Friese of met Fryslân verwante gewassen worden ingezaaid.

KERKEN

Het provinciaal bestuur onderneemt een poging de '*Protestantse Kerk Nederland*' (PKN) bij het bevorderen van een duurzame landbouw te betrekken. Kerkrentmeesters zouden hun positie moeten gebruiken om in contracten met (erf)pachters afspraken over natuurdoelen te maken. De zeldzame rassen en gewassen kunnen daar ook bij betrokken worden.

FRIESCH GRONDBEZIT

De in Joure gevestigde organisatie '*Friesch Grondbezit*' behartigt op alle politieke en bestuurlijke niveau's de belangen van particuliere grondeigenaars in Fryslân. Het wil een duurzame economische ontwikkeling bevorderen. Door middel van adviezen, workshops en publicaties wordt de deskundigheid van de leden bevorderd. Ook zij kunnen van de mogelijkheden die de Friese rassen en gewassen biedt gebruik maken.

UIT DE PLATFORMREEKS TE BESTELLEN PUBLICATIES

1. *Werken aan verscheidenheid*: werkzaamheden van het Platform Friese Rassen en Gewassen. Prijs: €3.50
2. De Friese rassen en gewassen en *grondeigenaars* Prijs: €2.50
3. De Friese rassen en gewassen en *receptuur, kookkunst* en *gastronomie* Prijs: €2.50
4. De Friese rassen en gewassen en *streekproducten* Prijs: €2.50
5. De Friese rassen en gewassen en *ruimtelijke kwaliteit* Prijs: €2.50
6. De Friese rassen en gewassen en de *natuurinclusieve landbouw* Prijs: €2.50
7. De Friese rassen en gewassen en de *stads- en dorpslandbouw* Prijs: €2.50
8. De Friese rassen en gewassen en *educatie* Prijs: €2.50
- 9-11 In een drietal *brochures* wordt verduidelijkt om welke rassen en gewassen het gaat en voorbeelden gegeven van wat er nu al mee gedaan wordt. Prijs: €7.50 per stuk
12. In een *naslagwerk* worden de Friese rassen en gewassen uitgebreid beschreven. Prijs: €10
13. In 2019 verschijnt een uitgebreide *documentatie* met teksten en foto's van de rassen. Prijs: €15
14. In de publicatie '*Tiden hawwe tiden*' wordt de Friese agrarische geschiedenis vanaf het eerste begin tot de huidige tijd beschreven. Per tijdvak wordt vermeld welke Friese en met Fryslân verwante landbouwgewassen, dierenrassen en fruitrassen zich voordeden. Prijs: €10
15. Een globale beschrijving van de *landbouwgewassencollectie* van het Werkverband Friese Rassen en Gewassen. Prijs: €5
16. Een globale beschrijving van de Friese en met Fryslân verwante *dierenrassen* Prijs: €5
17. Een globale beschrijving van de Friese en met Fryslân verwante *fruitrassen*. Prijs: €5
18. Een globale beschrijving van de in Fryslân gesignaleerde *houtige gewassen* Prijs €5
19. Het fokken van de Friese of met Fryslân verwante *dierenrassen*. Prijs: €5
20. Het winnen van zaden en knollen van de Friese en met Fryslân verwante *landbouwgewassen*. Prijs: €5
21. Het instandhouden en vermeerderen van het *Friese fruit* Prijs: €5
22. Een introductie van het zaad voor de te telen *consumptiegewassen*. Prijs: €2.
23. Een introductie van het aan te bieden zaad in *zakjes* en *zakken*. Prijs: €2.
24. *FAN FRYSLANS GRUN*: Raamplan voor een gebundelde aanpak van de praktische en economische toepassing van de Friese en met Fryslân verwante dierenrassen, landbouwgewassen, fruitrassen en houtige gewassen. Prijs: €10

Bovengenoemde publicaties kunnen met vermelding van de nummers worden besteld door overmaken van de genoemde bedragen op banknummer TRIO 0197 646 174 ten name van penningmeester Werkverband Friese Rassen te Burgum.

Afgezien van het in 2019 verschijnend nummer 13 kan het gehele pakket door overmaking van €60 via het vermelde banknummer besteld worden. Portokosten: €7.50.

Voor €12,50 abonnementsgeld in het jaar blijft u door het tijdschrift OER op de hoogte van wat er zich afspeelt bij het Platform Friese Rassen en Gewassen.

Banknummer: NL 16 TRIO 0197 646 174 t.a.v. Werkverband Friese Rassen.

Deze brochure is bestemd voor overheden, kerkbesturen, akkerbouwers, mensen werkzaam in de tuinbouw, hobbytuinders, eigenaren van cultuurtoeristische voorzieningen, landgoederen en historische boerderijen om hen voor te stellen de Friese en met Fryslân verwante landbouwgewassen in praktijk te brengen. Om dezelfde reden wordt deze brochure verspreid onder beheerders van kinder- en zorgboerderijen, onderwijsinstellingen, dorps- en stadslandbouw-projecten, campinghouders, musea en beheerders van natuurterreinen.

Platform Friese Rassen en Gewassen

www.friesehoenderclub.nl

www.dwvn.nl

www.roodbontfriesvee.nl

www.onzestabyhoun.nl

HERBARIUM FRISICUM

www.herbariumfriscum.nl

Nederlands Zwartbles
Schapenstamboek

www.nzs.nl

www.melkschape.nl

Werkferbân Fryske Rassen _Werkverband Friese Rassen

www.werkverband-frieserassen.nl

www.fruitynfryslan.nl

www.nvsw.nl

www.zeldzamerassen.nl
zwartbles-fokkersgroep

www.szh.nl

www.freshollands.nl

www.landgeit.nl

www.vriendenvanhetoudefruit.nl